

## Een conservatieve renaissance?

P.B. Cliteur bespreekt: Hans Wansink, *De conservatieve golf*, Amsterdam: Prometheus, 1996.

Van tijd tot tijd valt de stelling te horen dat sprake er zou zijn van een herleving van de belangstelling voor het conservatisme. Onlangs gebeurde dat nog in een speciaal aan het conservatisme gewijde aflevering van het literaire tijdschrift *Maatstaf* (nr. 1/2,

1996). Het is een stelling waarbij ik altijd blijf hangen. Wat is de status ervan? Wordt hier iets beschreven? Of wordt er een hint gegeven? Ik heb de indruk dat het vaak niet gaat om het *beschrijven* van een proces alswel om de suggestie dat het *goed zou zijn* wanneer die herleving zou plaatsvinden. Het is dus een normerende uitspraak verpakt als constatering. In die zin heb ik mij zelf ook wel eens uitgelaten over het conservatisme<sup>1</sup> en tegenwoordig profileren liberale ideologen als

G.A. van der List en A.A.M. Kinneging zich met conservatief gedachtengoed.<sup>2</sup> Ook het jongste geschrift van de Prof. mr. B.M. Teldersstichting, *Tussen vrijblijvendheid en paternalisme*, wordt wel gezien als een beweging in de richting van conservatisme, aangezien de Teldersstichting zich hier uitspreekt voor een *moreel geladen* concept van liberalisme. Het schrale concept van liberalisme als niets meer dan de voorliefde voor markt en individuele zelfontplooiing wordt hier gecorri-

## B O E K E N

geerd door een positieve waardering voor cultuur, traditie en het expliciet proclameren van de normatieve grondslagen van een liberale cultuur. Ten aanzien van dat laatste is ook wel de term 'moraliseren' gevallen, een term waarop vele liberalen reageren als een stier op een rode lap. Maar die term was ook niet zo gelukkig gekozen. In essentie komt die 'conservatieve herleving' binnen het liberalisme hierop neer: ook een liberale cultuur is niet gebaseerd op neutrale uitgangspunten. Ook een keuze voor zelfbeschikking, vrijheid en individualisme is een *morele* keuze.

Het nieuwe boek van de journalist Hans Wansink, *De conservatieve golf* zou men ook kunnen zien als een blijk van de herleving van het conservatisme. Wansink beoogt dat het conservatisme als denktrant ten onrechte niet serieus genomen wordt. Dat is vreemd, aldus de schrijver, aangezien de 'winnaar' van het ideologisch debat, het liberalisme, de laatste jaren in de verdediging is gedrukt door conservatieve auteurs. Naast conservatieve theoretici zijn er ook invloedrijke conservatieve politici. Tot deze 'conservatieve praktijk' rekent Wansink: Thatcher, Reagan, Newt Gingrich, Heerma en Bolkestein. 'In die praktijk proberen de mensen die iets te verliezen hebben, hun posities veilig te stellen, meestal niet zonder succes, maar wel met kwalijke gevolgen voor anderen, voor de publieke zaak en voor de publieke financiën'.

Het boek van Wansink is overzichtelijk opgebouwd in drie

delen. Eerst 'het klimaat', de achtergrond waartegen een herleving van de belangstelling voor conservatisme kon plaatsvinden. Als tweede 'de theorie', een overzicht van de ideeën van conservatieve theoretici als Oakeshott, Lasch, Gray en Kristol. Als derde 'de praktijk', waarin onder andere de opkomst van nieuw rechts, de politiek van het CDA en andere hedendaagse ontwikkelingen beschreven worden.

Het is moeilijk om te bepalen waarop men dit boek moet beoordelen. Als het gaat om de vraag of Wansink een lezenswaardig en boeiend boek heeft geschreven, waarin een aantal recente politieke ontwikkelingen worden besproken dan is hij ruimschoots in zijn opzet geslaagd. Het boek is van begin tot eind onderhoudend en in een kort bestek krijgt men een aanzienlijke hoeveelheid informatie over politiek, politieke theorie en recente geschiedenis. Het lijkt mij echter niet dat we Wansink onrecht aandoen wanneer we stellen dat hij een 'essay' over conservatisme heeft geschreven. *De conservatieve golf* kan dan ook niet worden vergeleken met boeken als Von der Dunk's *Conservatisme* dat een echte monografie over het onderwerp is. Bij deze opzet past ook dat Wansink selectief te werk is gegaan bij het bestuderen van literatuur over het onderwerp. De schrijver heeft niet de pretentie een overzicht te geven van de omvangrijke literatuur over het onderwerp. Ook besteed hij – afgezien van verwijzingen naar enkele Nederlandse historici – slechts spaar-

zaam aandacht aan wat in Nederland over conservatisme is geschreven.<sup>3</sup> Ook gaat Wansink niet in op publicaties van de Teldersstichting of andere, meer recente beschouwingen over het onderwerp. Wat betreft de Nederlandse literatuur oriënteert hij zich op de – naar mijn idee – wat gedateerde opvattingen van Boogman en Kossmann.

Maar nogmaals, gezien de opzet van het boek, kan men de schrijver dit niet aanrekenen. Het is een *essay* over conservatisme en als zodanig vind ik het een zeer geslaagd boek.

Het beste deel vond ik het tweede. Daarin geeft Wansink heel beknopt en helder een overzicht van het werk van John Gray en de moeilijk te lezen Michael Oakeshott. Ten aanzien van het eerste en derde deel rezen bij mij soms vragen. Wanneer vanaf het begin al vaststaat dat het de conservatieve politici om niets anders te doen is dan het legitimeren van de belangen van mensen die hun posities veilig willen stellen, zoals Wansink schrijft, dan stimuleert dat niet om van hun ideeën kennis te nemen. Het roept overigens ook de vraag op hoe het dan zit met de relatie tussen de conservatieve theoretici en de praktici. Is het werk van Oakeshott een wat verder gesublimeerde manier om de belangen van bepaalde maatschappelijke klassen veilig te stellen? Of bestaat er geen relatie tussen de conservatieve praktijk en de conservatieve theorie? Of vraagt Wansink juist aandacht voor het conservatisme omdat hij ons wil waarschuwen voor de gevaarlijke kanten daarvan? Eerlijk gezegd



## B O E K E N

kan ik op basis van het boek deze vraag niet goed beantwoorden, maar het kan zijn dat het mij ontgaan is.

Ik schrijft dit met enige voorzichtigheid, maar het paradoxale resultaat van Wansink's boek lijkt te zijn dat het onderwerp waarop hij als journalist geheel thuis is (de politiek) naar mijn idee minder overtuigend is dan het filosofische deel. Ik vind Wansink eigenlijk wel een knap filosoof. Maar misschien is hij naast een knap

filosoof óók in dit boek tevens een knap journalist en heb ik als naïeve wetenschapper een veel te rozige voorstelling over de motieven van Thatcher, Reagan, Heerma en Bolkestein. Dat is zelfs niet onwaarschijnlijk.

PAUL CLITEUR

*bijzonder hoogleraar Filosofie  
TUD en universitair hoofddocent  
Encyclopedie van de Rechts-  
wetenschap* RUL.

1. Cliteur, P.B., *Conservatisme en cultuurrecht*, Drukkerij Cliteur, Amsterdam 1989.

2. Zie hun bijdragen in het speciale 'conservatisme-nummer' van *Civis Mundi*, oktober 1996.

3. Een van de meest actieve schrijvers over conservatisme is S.W. Couwenberg. Hij publiceerde *De strijd tussen progressiviteit en conservatisme*, (Pax, Den Haag 1959) en was de initiator van verschillende themanummers en symposia over dit onderwerp.

